

якими навичками повинні володіти майбутні покоління і якою має бути післядипломна педагогічна освіта?

Література

1. Концепція якості освіти [Електронний ресурс] // Сучасна освіта : сайт. – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/method/1342/>
2. «Відкрита освіта: новітні технології у навчальному процесі та освітньому менеджменті як засіб інтенсифікації розвитку освітньо-наукової системи України». Аналітична записка [Електронний ресурс] // Національний інститут стратегічних досліджень : сайт. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/721/>. – Назва з екрана.
3. Освіта протягом життя як чинник людського розвитку. Аналітична записка [Електронний ресурс] // Національний інститут стратегічних досліджень : сайт. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1865/>. – Назва з екрана.

УДК 159.98

Смачило А.В.

магістрантка кафедри практичної психології

ТНПУ ім.В.Гнатюка

annasmachylo@gmail.com

Науковий курівник: Чорна І.М.

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри практичної психології

ТНПУ ім. В. Гнатюка

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКИХ ЗДІБНОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ

У сучасному суспільстві інтерес до проблематики лідерства істотно зростає як у наукових колах, так і серед педагогічної громадськості. Це обумовлено, з одного боку, тим, що розгляд процесів міжособистісної взаємодії з позицій гуманістичної психології посилив інтерес до кожної окремої особистості, її місця і ролі в цій взаємодії; з іншого боку, демократичні процеси в суспільстві: багатопартійність, відносна самостійність органів місцевого самоврядування, розвиток підприємництва – активізували процес висування великої кількості лідерів, суспільно-політичних діячів, парламентарів, керівників сучасних підприємств тощо. Сьогодні в умовах соціальних та економічних змін назріла гостра потреба суспільства в моральних, духовно багатих і творчих людях, котрі володіють високим рівнем професійної та особистісної культури, активною участю в процесі розбудови України. Сім'я та школа закладають основи особистісної своєрідності молодого людини і формують стереотипи її поведінки в майбутньому [3; 4].

Учитель, психолог, соціальний працівник повинні знати психологічні основи феномена лідерства, володіти методологією формування самодостатньої особистості з критичним мисленням, здатної проявляти ініціативу, вміти брати

відповідальність за свої вчинки та дії підлеглих, бути взірцем для інших – бути лідером. Для представників низки професій лідерські здібності є професійно-необхідними. Виявлення і розвиток лідерів – це одне із актуальних завдань не лише сучасної політики, бізнесу, виробництва, а й системи освіти [5; 6].

Проблемі лідерства присвячені роботи Г. М. Андреевої, Г. К. Ашина, І. П. Волкова, В. Д. Гончарова, Є. М. Дубовської, Н. С. Жеребової, І. С. Кона, Р. Л. Кричевського, Є. С. Кузьміна, І. С. Полонського, формуванню лідерських здібностей як професійно-необхідних: Б. Д. Паригіна, А. Г. Сорокової, Л. І. Уманського, І. М. Чорної, М. М. Чорного та інших.

Мета дослідження. Теоретично проаналізувати психологічні особливості лідерських здібностей.

Лідер у перекладі з англійської означає ведучий. Термін «лідер», за даними Оксфордського словника, з'явився приблизно у 1300 р., однак багато фахівців, серед яких Р. М. Стогдилл, заявляють, що це поняття не могло з'явитися раніше 1800 р. Одне з перших визначень лідерства дав Ч. Х. Кулі у 1902 р. На його думку, лідер – це фокус групових процесів. У 1906 р. Мемфорд, а в 1911 р. М. Блекнер запропонували інше визначення лідерства: це – централізація зусиль в одній особистості як виявлення влади всіх [1].

Поняття лідерства розглядалось у різноманітних аспектах (філософському, політологічному, соціально-історичному, тощо). Кількість визначень лідера і лідерства як соціально-психологічного явища постійно зростала. Зокрема, лідерство – соціально-психологічний феномен внутрішньо-групового розвитку, який характеризує відносини домінування і підпорядкування в групі [2].

Лідер відіграє центральну роль в організації спільної діяльності групи, до якої він належить, і регулює міжособистісні відносини. Таким чином, лідер є центром уніфікації інтересів групи, виступає її модератором та спікером.

У своїх визначеннях лідерства багато авторів намагались чітко сформулювати той особливий компонент, який вносить сам лідер. Узагальнюючи різні визначення можна вивести єдине, яке на нашу думку, буде відповідати самій суті цього поняття.

Лідерство – це тип управлінської взаємодії (у цьому випадку між лідером і послідовниками), заснований на поєднанні різних джерел влади в залежності від конкретної ситуації та спрямований на спонукання людей для досягнення спільних цілей. Іншими словами, лідерство – це стосунки домінування і підпорядкування, впливу і прямування в системі міжособистісних стосунків в групі, які ведуть до наміченої мети. Звідси лідер (від англ. leader – провідник, керівник) – це: член групи, за яким вона визнає право приймати рішення в значущих для неї ситуаціях; індивід, здатний виконувати центральну роль в організації спільної діяльності і регулюванні взаємостосунків у групі [2].

Лідер володіє картиною майбутнього і надихає інших на пошук шляхів перетворення цього образу в реальність. Визнавши важливість розвитку та стимулювання лідерства у вищій школі, варто звернути увагу на перебудову системи виховання студентів, культуру освіти в цілому, щоб вчасно виявити майбутніх лідерів, підтримувати та просувати їх лідерський потенціал.

Встановлено, що ефективне лідерство у студентському віці забезпечують такі риси, як здатність до самопізнання, самоствердження, яскраво виражена самостійність, здатність до самовизначення, прагнення до колективності, ентузіазм, романтизм і громадська активність (А. І. Куриця).

Усі складові, які забезпечують ефективне лідерство, можна розподілити на такі групи: мотиваційні (впевненість у собі, потреба в досягненні, прагнення до самоствердження і самореалізації); емоційно-вольові (врівноваженість, емоційно позитивне самопочуття, наявність вольових якостей); особистісні (вплив на інших, оригінальне, творче мислення, комунікативні та організаторські здібності); ділові (вміння приймати правильне рішення в непередбачених ситуаціях, готовність брати на себе відповідальність, знання, уміння та навички організаторської роботи) [3].

Лідер покликаний здійснювати регуляцію міжособистісних відносин у групі в умовах мікросередовища. Лідерство – це здатність окремої особистості спонукати інших діяти, «запалювати», надихати їх на певну активність і діяльність [4].

Висновки. Власне розуміння лідерства стає усвідомленим лише у студентському віці, коли юнаки та дівчата починають розуміти, які якості притаманні лідеру, а які – ні.

Лідерські якості – це якості особистості, які забезпечують ефективне лідерство, а саме: індивідуально-особистісні і соціально-психологічні особливості особистості, що впливають на групу і призводять до досягнення мети. Розглядаючи психологічні особливості юнацького віку, можна виділити ті риси, які забезпечують ефективне лідерство: самопізнання, самостійність, самовизначення, прагнення до колективності, ентузіазм, громадська активність, прагнення до відповідальності та завершення справи; енергія та наполегливість в досягненні цілі, ризикованість та оригінальність у вирішенні проблем; ініціативність; самовпевненість; здатність впливати на поведінку оточуючих; бажання прийняти на себе всі наслідки дій та рішень тощо. У процесі формування професійної компетентності під час навчання у вищій школі варто опікуватися створенням спеціальних ситуацій для реалізації студентами свого лідерського потенціалу.

Лідерські якості значною мірою можна розвивати, а лідерству можна навчатися. Особливу увагу варто звернути на розвиток мотивації студентів на лідерство як необхідної якості, що сприятиме самоствердженню, самореалізації, упевненості в собі, набутті організаторських вмінь і навичок, що є дуже важливим у подальшому житті.

В освітньому просторі це може бути реалізовано в навчальній діяльності в процесі вирішення навчальних завдань, у науковій роботі через участь у різних наукових студентських товариствах, виступах на науково-практичних конференціях, тренінгах, проєктах, програмах; у позанавчальний час через громадську діяльність (волонтерський рух, участь у роботі органів студентського самоврядування, в молодіжних організаціях, творчих групах тощо).

Навчання у вищій школі – це період, коли кожний студент може не лише

апробувати свої лідерські можливості, а й значно розвинути їх та закласти як важливе надбання в скарбничку професійної компетентності.

Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо у розробці програми СПТ для формування лідерських якостей у молоді.

Література

1. Бендас Т. В. Психология лидерства: Учебное пособие / Т. В. Бендас. – СПб.: Питер, 2009. – 448 с.
2. Степанов О. М. Психологічна енциклопедія / О. М. Степанов. – К.: Академвидав, 2006. – 424 с.
3. Евтихов О. В. Стратегии и приемы лидерства: теория и практика / О. В. Евтихов. – СПб.: Речь, 2007. – 238 с.
4. Тітова Г. В. Феномен лідерства і лідерські якості в навчальному колективі / Г. В.Тітова // Наука і освіта. – № 1-2. – 2008. – С. 105-107.
5. Чорна І. М. Психодіагностика рівня розвитку підприємницьких здібностей у студентської молоді / І. М. Чорна, М. М. Чорний // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки: Зб. наукових праць. –К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. – № 3 (48). – С. 187- 194.
6. Чорна І. М. Професіографічний аналіз професійної діяльності соціального працівника / І. М. Чорна, М. М. Чорний // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки: Зб. наукових праць. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. – № 3 (48). – С. 62-68.

УДК 378.4

Сокол М.О.

доктор педагогічних наук,
викладач кафедри змісту і методик
навчальних предметів ТОКІППО

КОНЦЕПТУАЛЬНО-ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ЗМІНИ ПОНЯТТЯ “ОСВІТА” У ПЕДАГОГІЧНІЙ НАУЦІ

Цілком очевидним є той факт, що процес пізнання не має меж, тому ознак поняття може бути багато, проте наука повинна виокремлювати чітке формулювання тих дефініцій, які дозволяють відрізнити одне поняття від іншого. Історія розвитку педагогічної думки у нашій країні свідчить про те, що поняття «освіта» розвивалося з плином часу, звідси можемо простежити розвиток його дефініції, а також зміни його значень у ХХ ст.

Місце і реальну роль освіти в організації та відтворенні суспільних форм життя ХХ ст. можна краще зрозуміти у процесі аналізу генезису поняття «освіта», адже, як стверджує Луговий В. І., «генетичний розгляд освіти поглиблює певні уявлення про її природу та сутність, що отримані контекстуально-вивідним шляхом, а також рельєфно показує, чому на певному етапі розвитку людства (у філогенезі) виникають потреби в ній і чому вона знову кожного разу стає необхідною (в онтогенезі) для успішного формування